

From: Naama Zeharia <naama.zeharia@gmail.com>
Sent: Saturday, April 20, 2024 2:57 PM
To: Dania Marinov <dania.marinov@mail.huji.ac.il>
Subject: לדנייה היקרה

הקשה והבשל

בדרך כלל הבוסר הוא קשה. כשמדובר בפירות. בספר זה קיים עירוב תחומים: התינוק הבוסרי עדיין רך, וכבר יודע (בפוטנציה, לכשיגדל) לפתור תעלומות וקשיים נפשיים של הבוגרים ממנו. הוא אינו פסיבי כפרי, ולא חסר רגש ככוחות הטבע. כוחות הטבע יודעים לפעול, והאדם מרגיש. זה צירוף לא הכרחי לכאורה אך מפסל את חייה של המשוררת: "החם מנסר ונוסף/ אבל הבקר מאפיר./צללים של סתיו מלטף, עוטף./ שתי סתונויות ורודות/ פרחו לי בגינה. לא תאמין - / כבר מטפטף."

המשוררת בעמדה המתארת, מלאה התפעלות ממה שנמצא בשרירות לב מחוצה לה. לא היא אחראית על עונות השנה אך היא נצמדת אליהן בהתפעלות ובאהבה. לעתים גם תופעות הטבע נדבקות ביכולת לחשוב ולחוש: "בתימהון, / לא מאמינה ליופי של עצמה, / קשת ענקית ניצבת - " עמ 20. "שקדיות מתפוצצות מעדינות" ו"קוצים משגשים בחוצפה עולזת". בשירים אלה אני כקוראת מרגישה רצון להישאר, לקחת את התמונה איתי, לחזור אליה. גם המשוררת כותבת "הקיץ מתקשה להיפרד" עמ 18. השירים כה יפים שגם אם הם נשכחים מיד במוח הלא מיומן, אני משתכנעת שהטבע יפה, מלא ומושלם.

בשירים אחרים - בעיקר על עצמה - המשוררת הורסת בפראות את רגשותיה כאילו היו איום קיומי. הסיבה למעשה זה שלה, היא שהרגשות קשים הרבה יותר מידי מכדי להישאר במחיצתם לזמן אפילו אפסי: "מתרוצץ כמו תרנגול כרות ראש, / מפרפר פעור פה כמו דג חתוך, / שוקע, הולך ושוקע באזור הביצות - / הלב הזוכר, הבוכה." עדיין בשיר נורא זה, לא מבחינת איכותו אלא מבחינת התחושה שהוא יוצר - המשוררת חומלת על הלב שכן הוא שייך לא לה, למשוררת, אלא לבנה בנעדר, שמת, שמחוצה לה ומחוץ להישג ידה. אך היא לא מרחמת וזועמת על כל מה שמאפיין אותה עצמה וכן נמצא ברשותה: "פה נומנה אישה/ עם פה גדול/ שלא רק לאכול אהב/ אלא גם להתווכח - " עמ 42. הביקורת העצמית שלה נוגעת למה שנהגה לעשות הרבה בחייה. למה שיכלה לבחור לעשות, לעומת הפרידה מן הבן בה לא בחרה. האם היא מנסה לחנך את עצמה, להעניש את עצמה על מנת להיטיב את מידותיה? היא חוזרת על כך שכל שלא תשלים עם מה שאירע ולא תקבל את עובדות החיים, כולל את אופיה וחולשותיה - דבר אחד לא יקרה, הבן האהוב לא יחזור. אך עדיין ממשיכה לא להשלים דווקא עם הדברים הקיימים וחיים עדיין.

הייתי קוראת את כותרת הספר "הקשה והבשל" עם שווא באות בי"ת של המילה "בשל". בשל, עקב, בעקבות, בגלל - היא התקשחה כלפי עצמה ואינה סולחת. היא מוכנה לקבל עצמה רק באבלה. אז יוצאת ממנה האנושיות הפשוטה והאהבה שנאלצה למות "נפרם היום, הוי איך בכאב/ נפרם בכאב כל כך נוקב/ וכמו חישוב שוב למות."

אני יודעת שהנני כותבת על שיריה של אשת אשכולות, חוקרת ספרות בעלת השכלה אדירה, ויצרה השכלה נוספת עבור קוראיה. לצערי אינני מכירה את ספרי המחקר שלה. ששמעתי שבחים רבים עליהם. אינני יודעת אם כתבה את שיריה בסגנונות שונים שהיא מכירה מעבודתה, כי השירים אכן שונים זה מזה בסגנונם ואפילו אינני יודעת למי לשייך אותם, עקב מיעוט השכלתי באופן יחסי אליה (ולרבים אחרים).

התועלת שהמשוררת מוצאת בעבודתה הרוחנית והאינטלקטואלית, היא בעשיית סדר בדברים ובאפשרות לשמור אותם במקום אחד, ממנו לא יצאו, לא יברחו, לא ימותו. אני מתכוונת למשהו ראשוני הדומה לילד השומר על צעצועיו. ולעיתים נותן למישהו אחר לשמור עליהם עבורו - כך המשוררת מפרסמת את עבודותיה. כמובן אני עושה רידוד וצמצום של התהליך האינטלקטואלי, והתהליך החברתי של התקבלות ויצירת שייכות - אני עושה זאת רק על מנת לקשר זאת לאספקט אחד שמצאתי בשירים. "הדעת היא הבית שלך, בני, בית ישן ומוזנח. - - והכנס את מה שנשאר בו / למגירות, / בצורה מסודרת." המשוררת האם נותנת לבנה הוראות בסגנון חינוכי של פעם - שיהיה מסודר. יתכן וההשכלה, עליה אינה כותבת, היא הסדר הזה. חייה מלאים פרצות ואי סדר, אפילו יחסיה עם האהוב אינם מרכזיים עבורה ומקומו בחייה אינו ברור דיו. היחסים הקבועים הם אך ורק עם הבן שמת, ועם הטבע שבחוץ. נמצאת גם הבת. אך גם כלפיה רגשותיה מוגנים ומורחקים מעט. לגבי האהוב - אני חשה את החלקיות דרך ההרגשה שהיתה לי בקריאת שירי האהבה, שהם אינם משכנעים דיים, לעומת השירים הפונים לבן, שבהם חשתי בבהירות את האם השכולה ואת בנה כיצור אחד, ובהיותם מאוחדים שניהם שואפים יחד לחזור למקורם. "הרגעים ההם מהבהבים לפתע ברוך, / קרובים, ברורים/ כמו השתקפות של גלי מים מוארים, / מרפרפים על צוק בזלת." ברור שמדובר בזיכרון מוקדם של המשוררת עם בנה, היא

תופסת זאת לפתע ובסיום השיר אומרת "איני רוצה לזכור את הרגעים הרחוקים ההם. " הבעיה היא שהיא כן זוכרת אותם.

אני רוצה לומר משהו בנימה אישית - ידוע לי מן העיתון וכ', וגם מן השירים (עמ 52) שאחיה של המשוררת התאבד, וכן גם בנה. במובן זה מדובר בגזירת גורל. המשוררת מזכירה גם קרובי משפחה קרובים כגון סבים וסבתות שלפי מה שהבנתי נספו בשואה. במקרה שלהם, כנראה ההישארות במקומם הביאה למותם, כך שבאמת אין שום דרך להינצל מן המוות, ואנו רואים זאת בימים האלה של המלחמה האיומה, חרבות ברזל. העניין האישי שאני רוצה לומר למשוררת, והיא בודאי יודעת זאת, שהתאבדות היא נטיה אישית שנולדים איתה, לכן זה עובר במשפחות. כך שעדיף שתישאר עם הגעגועים לבן שמת, אך לא תאשים את עצמה. האשמה מתוררת לאינסוף חלקיקים והופכת כל דבר טוב, לרע. המשוררת מציינת כי אימה אמרה לה כל הזמן "תבקשי סליחה". והמשוררת, הבת והאם, במקום לבקש סליחה, כועסת על עצמה. וחבל.

לחמוטל בר יוסף יש יכולת תיאור מפעימה שבאה לידי ביטוי בשירי עונות השנה שלה. היכולת השניה שאני מניחה שיש לה, היא היכולת לקטלג, שבאה לידי ביטוי לדוגמה ב"אפיטפים נוספים" בעמ 42 - 43. היא לועגת ליכולת זו שלה, ושוב - הלעג לדעתי לא מגיע לה. מגיע לה להיות גאה בעצמה, אם לא גאה, לפחות לכבד את עצמה. אנשים כשרוניים מאד אינם מעריכים את כשרונם כי הוא נחוה אצלם כטבעי ומובן מאליו. כן, יש דברים שגם אנשים חכמים מאד לא יודעים - כמו בשיר "ארבעה שירים של יום הכיפורים" (עמ 53 - 55). בשיר כל כך יפה זה, וכה מעורר הזדהות מתוך ניסיון אישי שלי וכנראה של עוד רבים - המשוררת מפגישה את כמיהותיה הפנימיות עם כשלונה להשיגן. זה כה אנושי וקורה לכה הרבה אנשים.

הרגשתי היטב את גילה של המשוררת, אותו היא גם מציינת. יכולתה לתאר את עולמו של הזקן, עזרה לי מאד להבין גם את עצמי, ובמקום שהיא תסלח לעצמה, למדתי ממנה בדרך ההפוכה, לסלוח לעצמי - לפחות כל עוד ספרה מונח פתוח לפני.

אני נזכרת במילותיה של נעמי שמר "הפרי שלא הבשיל עוד". גם זלדה כתבה על הזקן הנאחז בחיים ובעולם כתינוק. אולי יש בשיריה מן השחור שבשירה הצרפתית במאה העשרים (לא בטוחה בעצמי) אולי גם במאה התשע עשרה, אך כאן אני כבר נכנסת לתחומה כחוקרת ספרות וקרוב לודאי שאינני מדייקת.

אני מקווה שספרה הבא של חמוטל בר יוסף יעסוק בזכרונות - אולי קצת מריחואנה, או מוסיקה בבדידות - והזכרונות יתחילו לעלות. לא הסיכומים אלא הפרטים. כפי שעשתה בשירי הטבע הנפלאים בספר הזה.

אני רוצה לציין גם ששירי השכול חדרו לנשמתי באופן פיזיולוגי ממש, וחדש לי שמשורר מביע את אבלו דרך תיאור האבל עצמו, דרך תיאור עצמו האבל, ולא רק כהעלאת זכרונו וגורלו של המת.

בתודה, נעמה